kelle šraagides muutusi vaja oli ette võtta, lasksid neilsamul ajul endi šraagid muudetud kujul kinnitada. — Õllepruulimise alal olid ka sel ajajärgul tülid kodanikkude vahel harilikuks nähtuseks. Üldiselt püsis selles suhtes korraldus endisena: ainult Suure Gildi liikmed võisid vabalt pruulida, Väikese Gildi liikmeile oli see koduseks tarvituseks neli korda aastas lubatud, alevielanikele aga täiesti keelatud. Ajal, mil Karl XI veel täisealine polnud, sai Tartu aktsiisimaksu tervena endale; hiljemini pidi ta seda harilikul viisil kroonuga jagama. A. 1693 seati Tartus uus riigimaks, n. n. rekognitsioon sisse, mida võeti iga müügiks põletatud linnasetündri pealt. Tartu kodanikkude katsed, seda uut koormust endalt ära veeretada, osutusid tagajärjetuks.

Linnakaitse otstarbel jagunesid täisealised mehed rühmadesse (Bürgerkompagnie), kes oma pealikute juhatusel laskeharjutusi korraldasid. Rootsi aja lõpu poole nõudis valitsus energiliselt sääraste harjutuste võimalikult sagedat kordamist. Näit. pidid Tartu elanikud a. 1694 maist septembrini iga kuu algusel laskeharjutusi pidama. Puudujaid karistati rahatrahviga. Linnakaitsest osa võtma olid ka eeslinnade elanikud kohustatud. Need moodustasid kaks kompaniid rae poolt saksa kodanikkude hulgast nimetatud pealikute juhatusel ja andsid oma vande rae ees turuplatsil eesti keeles. Kui linna komandant Põhjasõja ajal a. 1703 alevite elanikke Rootsi suurtükiväkke tahtis mobiliseerida, protesteeris raad selle vastu, seletades, et alevite rahvas niikuinii hädaohu korral linna kaitsest osa võtab, vande on annud vallile minna ja samuti on jagatud sõjalisteks rühmadeks kui kodanikudki. Hastferi algatusel, kes a. 1688 Tartu kindlustused oli leidnud õieti armetus seisukorras, töötati 90-dais aastais linna kindlustamise kallal, parandati linna kaitsemüüri ja ehitati Toomile viis bastioni.

Eestlaste kohta leiame rae protokollidest Rootsi aja teisel poolel mõningaid teateid. Ka sel ajal imitses linna kodanikkude sekka vahet pidamata eesti elemente. A. 1676 võeti korraga kodanikeks vastu 14 mittesaksa, kellest igaüks kolm taalrit kodanikuraha maksis. A. 1682 omandasid kodanikuõigused 6 eesti kangrut, a. 1696 kangur Hanns Bruhn ja a. 1701 keegi mittesakslane Lohe Peeter. Üldse näib opositsioon eestlaste vastuvõtmise vastu Rootsi aja viimaseil aastakümneil suurenenud olevat. Eriti agarasti astusid mõned tsunftid eestlaste vastu välja. A. 1684 nõudsid saksa lihunikud raelt „die Abschaffung der undeutschen Kameraden". Raad leidis, et saksa lihunikest Tartule ei jätku, ja jättis nõude rahuldamata. Kangruil läks sellevastu a. 1688 korda eestlaste juurdevoolule veidi piiri panna sellega, et enam maapoisse kangruks õppima ei võetud. A. 1693 keeldus Väike Gild mittesakslastega ühiselt sõjalistel laskeharjutustel käimast ja tahtis nad oma vendkonnast välja tõrjuda. Raad otsustas asja nii, et mittesakslased sakslastega üheskoos marssida võivad sel juhul, kui nad saksa rõivaid kannavad. Raad näib eestlaste suhtes üldiselt leplikumal seisukohal asunud olevat kui tsunftid, kes nägid mittesakslasis endale ilma-aegseid võistlejaid. Näit. kaitsis raad a. 1704 Saadjärve talupoega Puse Hanssu tema pärishärra, ülemleitnant Wrangeli vastu. Esimene oli linna elama asunud ja kolm aastat tagasi kodanikuõigused omandanud. Oma privileegiumidele tugedes keeldus raad Puse Hanssu Wrangelile välja andmast. Linnaelanikkude üldarvu suuruse ja selle muutuvuse kohta Rootsi aja teisel poolel puuduvad täpsad andmed. A. 1699 kindralkuberner Dahlbergi nõudel korraldatud loendi järgi oli Tartu Suures Gildis 60 ja Väikeses 112 liiget, meistrite lesed ühes arvatud. Fr. Bienemanni mitmesuguste andmete põhjal tehtud kalkulatsiooni järele asus Tartus Põhjasõja ajal, peale 1704. a. piira-